

**В.І. Литвиненко
П.Я. Пригунов
П.М. Лісовський**

**ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ
І КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ:
СТРАТЕГІЯ ПРОТИДІЇ**

Монографія

Київ
Видавництво Ліра-К
2022

УДК 343.3/.7(477)(02)
Л 64

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої Ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 4 від 24 квітня 2019 року)*

Рецензенти:

Білоус В.Т. – доктор юридичних наук, професор;
Гриценко В.Г. – доктор юридичних наук, професор;
Грохольський В.Л. – доктор юридичних наук, професор;

Литвиненко В.І., Пригунов П.Я., Лісовський П.М.

Л64 Організована злочинність і корупція в Україні: стратегія протидії : монографія. Київ :Видавництво Ліра-К, 2022. 374 с.
ISBN 978-617-520-228-9

У монографії автори розкривають актуальні проблеми запобігання та протидії організованій злочинності і корупції. Висвітлено джерела походження організованих злочинних схем не лише в Україні, а у світі. Серед найбільш небезпечних видів організованої злочинності автори зосереджують увагу саме на організовану корупційну злочинність, в тому числі: розтрата бюджетних коштів, організований тероризм, незаконний обіг наркотиків тощо. Визначна нова стратегічна модель міжвідомчо силових структур та їх взаємозв'язку з громадськістю в запобіганні та протидії організованій злочинності і корупції в Україні. Адже патріотизм, професійність та порядність, в першу чергу співробітників правоохоронних органів, а також спецслужб, є запорукою успіху у сучасній правовій практиці.

Монографію можна використовувати як навчальний посібник, що розрахована на науковців, викладачів, студентів, курсантів, співробітників правоохоронних органів та спецслужб, а також широке коло читачів.

УДК 343.3/.7(477)(02)

ISBN 978-617-520-228-9

© Литвиненко В.І., Пригунов П.Я.,
Лісовський П.М., 2022
© Видавництво Ліра-К, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ГЕНЕЗИС ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	10
1.1. Специфіка організованої злочинності в Україні	10
1.1.1. Законодавчий порядок поняття «організована злочинність»	10
1.1.2. Олігархат як кланова модель у корумпованому середовищі	41
1.2. Загальні підходи щодо визначення поняття «організована злочинність» в історичному розвитку	75
1.2.1. Історичний екскурс мафії	77
1.2.2. Міжнародний досвід та протидія організованої злочинності у США та країнах Західної Європи	84
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	102
2.1. Організована злочинність і тероризм	102
2.2. Характеристика організованої етнічної злочинності	111
2.3. Основні напрями організованої злочинності	118
2.3.1. Незаконне використання наркотичних речовин	118
2.3.2. Організована злочинність та нелегальна міграція	121
2.3.3. Контрабанда ядерних та деяких інших небезпечних матеріалів	127
2.3.4. Легалізація капіталу злочинного походження в економіці	130
2.3.5. Транснаціональна організована злочинність та причини її виникнення	132
2.3.6. Незаконний транскордонний рух через державний кордон України: 90-ті роки минулого століття	138
2.3.7. Злочинна організація торгівлі жінками: сексуальна експлуатація	139
РОЗДІЛ 3. НОВІ ТЕНДЕНЦІ ТА НАПРЯМИ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ ТА ЇХ МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ	142
3.1. Організована злочинність і корупція в Україні на етапі переходу до ринкової економіки	146

3.1.1. Приватизація як відкритий шлях до збагачення номенклатури радянської доби	153
3.1.2. Банківська справа та фінансові ринки як зрощення політичних і кримінальних сил: іноземні інвестиції, збирання податків	155
3.1.3. Політичні наслідки діяльності організованої злочинності та корупції	159
3.2. Історія та роль діяльності ГУБОЗ МВС України як спеціалізованого суб'єкта по боротьбі з організованою злочинністю	160
3.2.1. Критерії оцінки роботи спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю	174
3.3. Показники аналізу соціально-економічної ситуації в Україні (1991-2018 рр.): кримінально-злочинні виміри	177
3.3.1. Судові практики щодо притягнення до кримінальної відповідальності членів злочинних угруповань: пропозиції для розгляду на Пленумі Верховного Суду України	189
3.3.2. Результати роботи по знешкодженню організованих злочинних груп у 1991-2002 рр.	206
3.3.3. Пріоритети оціночної діяльності спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю за 1993-1996 рр.....	226
3.3.4. Пропозиції ГУБОЗ МВС України щодо правового регулювання боротьби з корупцією і організованою злочинністю	245
3.3.5. Статистичні дані щодо загальнокримінальної та економічної організованої злочинності та стан показників боротьби з організованими злочинними групами у 1991-2018 рр.	261

**РОЗДІЛ 4. ДО ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ
СИСТЕМИ В УКРАЇНІ 294**

4.1. Сучасний стан та заходи протидії організованим злочинності і корупції в Україні	304
4.2. Концептуальні засади Стратегії протидії організованим злочинності і корупції у системі національної безпеки України	326

ВИСНОВКИ 337

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 347

ДОДАТКИ 357

ВСТУП

Проблемою боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні, вивченням причин та умов їх існування ми займаємось завдяки набутому професійному та науковому досвіду.

Актуальність означеної теми обумовлена особливою небезпекою для суспільства діяльності корумпованих злочинних угруповань. Саме небезпека організованої злочинності і корупції в Україні полягає не в кількості крадіжок, грабежів, вимагань, а в загрозі, яка надходить від корумпованих злочинних угруповань. Адже вони впливають на економічний розвиток держави, на моральний стан суспільства, посягають на національну безпеку країни та, корумпуючи органи управління, рвуться до політичної влади. При цьому, зростаючі масштаби організованої злочинності та корупції негативно впливають на демократизацію суспільного життя України.

Зокрема, органи внутрішніх справ України за роки незалежності здобули певний позитивний досвід боротьби з організованою злочинністю і корупцією, який потребує осмислення та наукового аналізу. Спираючись на власний практичний досвід боротьби з організованою злочинністю і корупцією хочемо зазначити, що наукове визначення поняття, сутності та ознак організованої злочинності має актуальне значення для ефективної боротьби з цим явищем. Разом з демократичними перетвореннями у державі, побудовою ринкової економіки розвивала та поширювала свій вплив організована злочинність, яка на різних етапах свого розвитку мала певні кількісні та якісні показники та ознаки. Разом з трансформацією структури та інтересів організованих злочинних угруповань трансформувались визначення поняття, сутності та ознак організованої злочинності. Тому, виникнення та поширення нових форм організованої злочинної діяльності потребує чіткого визначення перспективних стратегічних напрямків протидії організованій злочинності і корупції та науково-обґрунтованих рекомендацій її локалізації, нейтралізації та ліквідації.

Так, наприклад, вітчизняна організована злочинність має вплив в суто кримінальному середовищі і характеризує такі стра-

тегічні складові: загально-кримінальну, владну, політичну, економічну, соціальну тощо. Важливим чинником організованої злочинності є корупція. В останні десятиріччя радянської системи був створений потужний прошарок економічного криміналітету, який в період анархічної перебудови та перерозподілу власності в Україні суттєво зріс та збагатився за рахунок перекачування величезних коштів із легального сектора економіки до тіньового, з державної власності – у приватну власність криміналітету.

На початку першої половини 90-х років почали активно створюватися організовані злочинні угруповання на основі своєрідного союзу – працівників адміністративно-господарської номенклатури, «ділків» від економіки і криміналітету. На той час за структурою злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями, найбільшу питому вагу складають крадіжки, розбої, грабежі, вимагання та розкрадання шляхом привласнення.

Внаслідок кривавої боротьби між такими угрупованнями за перерозподіл сфер впливу в межах окремих регіонів в середині 90-х років формуються найбільш потужні кримінальні структури, відомі злочинні організації, які поширювали свій вплив на цілі регіони, або навіть на певні галузі економіки. Регіональні особливості організованих злочинних угруповань, їх відносна спеціалізація визначались значною мірою соціально-економічним розвитком регіону. Найбільш «впливовими» і «прибутковими» на той період є дніпропетровська, донецька, київська, одеська, кримська, харківська злочинні організації, оскільки діяли у найбільш економічно-потужних регіонах держави.

Аналіз статистичних даних свідчить, що у 1995 р. було виявлено і взято у розробку 871 організованих злочинних угруповань (у 1991 р. – 275), виявлено злочинів, що вчинені організованими злочинними угрупованнями – 4 556 (у 1991 р. – 2 732). Кількість виявлених злочинних груп збільшувалась щороку в середньому на 20 %, щорічні темпи росту злочинів, що вчинені організованими злочинними угрупованнями, становили 25,1 %. У середньому спецпідрозділами ГУБОЗ щорічно виявлялись і ліквідувались понад 830 організованих злочинних угруповань (ОЗУ) у складі майже 5 тис. учасників, якими вчинялося більше 6 тис. злочинів щорічно.

Наприкінці 90-х років стають наявними ознаки утворення кількох політико-економічних груп кримінально-олігархічного типу.

Формування інтересів цих груп базується на спотворених механізмах перерозподілу доходів та власності (у першу чергу державної) на свою користь, а не на збільшення суспільного продукту, як результату підвищення підприємницької активності. Масштаби розвитку тіньової економіки, а також обсяги продукції та фінансових ресурсів, що обертаються у цьому секторі, вже не можуть не враховуватись при прийнятті управлінських, законодавчих та політичних рішень, які вже впливають на рівні владних структур.

За цих умов необхідно зазначити, що корумповані злочинні угруповання основну увагу почали приділяти протиправній діяльності у сфері економіки.

Саме тіньова складова економічної системи держави як за розміром, так і за своїми можливостями справляла значний вплив на всі сфери життя в державі та суспільстві, у тому числі на політичну, що становила основу неправового механізму перерозподілу суспільного багатства, хабарництва і корупції у державних структурах, зрощення підприємницьких структур з організованою злочинністю і корумпованим чиновницьким апаратом. Практика боротьби з організованою злочинністю і корупцією свідчить, що 90 % вбивств за замовленням має саме тіньовий економічний підтекст.

Адже саме гіпертрофована тіньова економіка спричинила виникнення і поширення організованої злочинності і корупції. Необхідно відмітити, що тіньовий сектор економіки є живильним джерелом організованої злочинності, без якого вона фактично не може існувати. Така взаємопов'язаність, взаємозалежність тіньового сектору економіки та організованої злочинності у сукупності із корупцією, практично на всіх рівнях влади є значним впливом на політику держави кримінально-олігархічних груп.

У цьому змісті стратегічними напрямками протидії організованій злочинності і корупції є:

- 1) ліквідація найбільш суспільно небезпечних стійких організаційних злочинних угруповань (ОЗУ);
- 2) пріоритетне викриття ОЗУ економічної спрямованості;
- 3) виявлення небезпечних корупційних проявів.

Так, Головним Управлінням боротьби організованої злочинності (ГУБОЗ) у 2001 році виявлено 770 злочинних угруповань з ознаками організованості (майже на 20 % менше ніж у попередньому), у складі 3 286 осіб, якими вчинено 6 703 злочинів,

у тому числі 1 093 злочини економічної спрямованості. По 277 кримінальним справам у суді підтвердився факт вчинення злочинів у складі ОЗУ. По них винесено звинувачення 1 276 осіб, з них засуджено до позбавлення волі 1 001 особу (у тому числі 195 лідерів ОЗУ та кримінальних авторитетів), до інших видів відповідальності притягнуто 275 осіб (у тому числі 30 лідерів ОЗУ та кримінальних авторитетів).

Масштаби і соціальні наслідки організованої злочинності в суспільстві і державі вимагають якісного пізнання цього явища в його динаміці, що пов'язано з необхідністю внесення коректив до кримінально-правової політики та правозастосовної практики.

У структурі організованої злочинності необхідно зазначити, що особливо деструктивне явище як корупція, потребує протидії не лише з боку окремих державних та правоохоронних органів, а й участі громадськості.

Виникнувши на тлі дисфункції влади, вона нівелює прагнення побудови суспільства на демократичних засадах, зводить роль державного апарату до споживчих відносин, порушує принцип рівності громадян та юридичних осіб перед законом, каталізує організовану злочинність і перешкоджає інтеграційним процесам у світі.

З огляду на це в Україні сьогодні високий рівень корумпованості, наявний як в системі органів державної влади та органів місцевого самоврядування, так і в інших сферах публічної діяльності. При цьому, корупція становить значну небезпеку для державно-владних приватних інтересів, щороку завдаючи значної матеріальної й репутаційної шкоди державно-владним органам, зумовлюючи їх неефективність, а також деградацію правового суспільства. Тому обов'язком держави є застосування адекватних заходів щодо організованої злочинності і корупції та її негативним наслідкам.

Протидія цим негативним явищам в Україні є найважливішим державним завданням. З моменту здобуття нашою державою незалежності організована злочинність і корупція розглядалась як пряма загроза національній безпеці. Ці негативні наслідки полягають і в тому, що вони розмивають такі найважливіші конституційні принципи консолідації нашого суспільства, як принцип соціальної справедливості й рівності всіх перед законом. Адже організована злочинність і корупція підриває довіру народу до влади, дискредитує ринкові механізми конкуренції та запобіган-

ня монополізму в економіці, сприяє зловмисному лобюванню законодавчих і нормативних актів масштабного характеру. Отже, держава потребує рішучих дій, спрямованих на протидію організованій злочинності та корупції.

З огляду на викладене, на сучасному етапі докорінних суспільних змін, держава створює відповідні центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом та правоохоронні органи з протидії корупції. Проте, їх діяльність стикається з низкою проблем, що пов'язані з відсутністю якісної законодавчої бази, зокрема законодавчого закріплення координації їх діяльності, визначення особи, яка має здійснювати керівництво протидії організованій злочинності та корупції в Україні, не розроблені системні підходи щодо діяльності суб'єктів протидії організованій злочинності і корупції в нашій державі та їх взаємодія з громадянським суспільством у цій сфері, відсутнє концептуальне бачення організаційно-правового забезпечення. Особливої актуальності вирішення зазначених проблем набуває у процесі підготовки висококваліфікованих фахівців для спецслужб та правоохоронних органів, орієнтованих на боротьбу з організованою злочинністю і тісно взаємозалежною з нею корупцією.

Адже ефективна та діюча протидія корупційним проявам організованої злочинності є одним з основних зобов'язань, взятих Україною у межах співпраці з міжнародними фінансовими та іншими організаціями. Саме тому якісний рівень протидії корупційним проявам організованої злочинності є одним з головних завдань держави й громадського суспільства на сьогодні.

Від авторів

РОЗДІЛ 1

ГЕНЕЗИС ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

1.1. Специфіка організованої злочинності в Україні

1.1.1. Законодавчий порядок поняття «організована злочинність»

Ставши на шлях нових суспільно-політичних і економічних відносин, Україна зіткнулась із значним ростом злочинних проявів. Організована злочинність, корупція, як і злочинність взагалі, завжди займали одне з перших місць серед найбільш гострих проблем, які тривожать суспільство. Якщо звичайна злочинність настає на суспільство, діючи проти його інститутів, у тому числі державних, то організована злочинність та корупція в цьому наступі намагаються опиратися на інститути держави, суспільства з метою проти-правного використання їх в своїх цілях. Організована злочинність є структурою людського суспільства, його «раковою пухлиною», між якими не існує чіткого розподілу. Вона пронизує усе суспільство – враховуючи і задовольняючи певним чином потреби різних соціальних груп населення, намагаючись залучити їх на свій бік, щоби мати резерв для власного поповнення.

Як свідчить досвід, значна увага лідерами організованих злочинних угруповань приділяється, по-перше, розповсюдженню інформації про всемогутність таких організацій. Така інформація, за необхідністю, підкріплюється акціями терористичного спрямування, які викликають відповідну реакцію у населення. По-друге, одночасно провадиться міфологізація діяльності злочинних організацій, окремих фактів стосовно їх існування, добропорядності спонукань та дій стосовно неможливої частини населення, майже спонсорського їх характеру. Цьому допомагає те, що злочинні дії таких угруповань бувають пов'язані з легальним підприємництвом, іншою діяльністю, яка допускається законом, що створює труднощі для чіткого визначення діяльності злочин-

них організацій та реагування на неї без виклику незадоволення з боку частини суспільства.

Відзначається також досконала конспіративність, випередження законодавця та вмiле використання його прорахункiв, попередження прийняття небажаних правових рiшень. Все це допомагає злочинним організаціям виживати, бути в правовому відношенні невидимками, а також отримувати на деяких етапах перемогу в протиборствi з державною системою.

Законодавче визначення організованої злочинності завжди викликало великі труднощі, та ні в одній державі не існувало практики швидкого та безконфліктного прийняття законодавства про боротьбу з організованою злочинністю. Єдиного поняття організованої злочинності не існує. Тому доцільно було би йти по шляху визначення найбільш категоріальних та критеріальних ознак організованої злочинності (враховуючи національні, економічні, історичні та інші чинники). В законі необхідно визначити та сформулювати їх таким чином, щоб вони не потребували додаткових пояснень.

Експертами ООН було запропоновано розуміти під організованою злочинністю відносно велику групу стійких та керованих злочинних утворень, які займаються злочинною діяльністю з корисливою метою, одночасно створюючи систему захисту від соціального контролю з використанням таких протизаконних засобів як насильство, залякування, корупція та розкрадання у великих розмірах [50, с. 74].

Створення законів, які регламентують боротьбу з організованою злочинністю, не є панацеєю від цього явища, оскільки без реформ у системах виховання, освіти, засобах масової інформації, пенітенціарній системі, організації дозвілля громадян при низькому рівні морального виховання та без встановлення справжніх цінностей людського суспільства вирішити проблему неможливо. Інакше буде здійснюватись тільки перерозподіл сфер впливу між державою та організованою злочинністю. Здійснюване реформування економічних, правових відносин показує також недосконалість законів, а інколи й їх суперечливість (так звана «війна законів»).

Спроби приниження через засоби масової інформації авторитету правоохоронних органів, а також низький рівень матеріального забезпечення останніх призводить до відтоку від них професійних кадрів, що не є випадковим.

При цьому, організована злочинність постійно знаходиться в розвитку, змінюються її кількісні та якісні характеристики, і не тільки під однобічним впливом змін соціального середовища, але й у взаємодії з ним. Діяльність злочинних організацій та злочинних об'єднань характеризує активне бажання залучати та змінювати загальні чинники в своїх цілях. Це треба визнати, як прорахунки держави та суспільства, організованій злочинності вдається випереджати події, впливати на важливі для них економічні, політичні, соціальні, законодавчі та інші рішення.

В умовах збройної агресії проти України, проявів сепаратизму, намагань створення терористичних організацій, суттєвого збільшення кількості засобів ураження в незаконному обігу зброї, відбувається зростання рівня особливо тяжких кримінальних правопорушень, вчинених у складі банд, організованих груп і злочинних організацій, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, «рейдерства» та інших неконкурентних методів фінансово-господарської діяльності, зрощування з корупцією та криміналітетом, зокрема так званими «злодіями в законі», що загалом негативно впливає на економічне зростання і пов'язаний із ним суспільний розвиток.

Задекларовані законодавчі та інституційні зміни у Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, затвердженої Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011 [41], залишилися не реалізованими. Застарілість окремих положень законодавчих та інших нормативно-правових актів, наявність прогалин в організації боротьби із діяльністю організованих злочинних угруповань, ліквідації відповідних спеціальних підрозділів в органах внутрішніх справ, відсутність відповідної взаємодії та координації правоохоронних органів, недосконалість механізму моніторингу криміногенної ситуації та її оцінки, і, як наслідок, низька ефективність результатів боротьби з організованою злочинністю – свідчать про недосягнення визначених цілей.

Водночас, організована злочинна діяльність є динамічною. Серйозну загрозу національній безпеці становить діяльність на території України організованих злочинних угруповань, зокрема утворених за етнічною ознакою та екстремістської спрямованості, що сприяє ескалації жорстокості й насильства, дестабілізації внутрішньої соціально-політичної ситуації, призводить до пору-

шення функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та блокування важливих об'єктів промисловості й інфраструктури, а також підризу авторитету держави та її органів серед населення. Підвищеної уваги також потребують такі нові форми транснаціональної злочинної діяльності, як кіберзлочинність і екологічні злочини. Останнім часом спостерігається небезпечна тенденція до реалізації окремими іноземними державами та міжнародними злочинними угрупованнями кібератак щодо автоматизованих систем державного та військового управління, об'єктів критичної інфраструктури. Суттєво впливають на безпеку життя і здоров'я громадян такі форми організованої злочинності, як наркобізнес, торгівля людьми, нелегальна міграція, що мають загрозливий транснаціональний характер.

Загострення проблем, пов'язаних із організованою злочинністю, насамперед, є наслідком у розбалансованості нормативно-правового забезпечення та відсутності системного підходу на національному рівні до організації протидії цьому явищу.

Для визначення тенденцій розвитку організованої злочинності в Україні важливим є аналіз даних, що містяться у статистичних звітах Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства статистики України за трьома основними показниками: а) кількістю виявлених організованих груп та злочинних організацій; б) кількістю осіб, які вчинили злочин у їх складі; в) кількістю злочинів, вчинених організованими групами та злочинними організаціями, що були розслідувані органами досудового слідства.

Такий аналіз нами буде здійснено без урахування даних органів Служби безпеки України і податкової міліції, оскільки впродовж періоду, що аналізується (1992–2006 рр.), зазначені дані не завжди відображалися у державній статистиці, окрім того, вони є незначними та суттєво не впливають на загальну характеристику тенденцій розвитку організованої злочинності в Україні.

Аналіз динаміки організованої злочинності в Україні за трьома зазначеними показниками, попри відхилення в окремі роки від основної тенденції, дає можливість виокремити два чітко виражені періоди: 1992–1999 рр. та 2000–2006 рр.

Перший період (1992–1999 рр.) характеризується постійним і значним зростанням показників виявлення організованої злочинності. Кількість вичавлених ОГ та ЗО щорічно збільшувалися.

лася – з 440 у 1992 р. до 1 166 у 1999 р. Збільшення кількості виявлених ОГ та ЗО за цей період відбулося у 2,7 рази, кількість виявлених осіб, які вчинили злочини у складі ОГ та ЗО, – з 2 980 до 4 673, тобто у 1,6 рази, а кількість злочинів, вчинених ОГ та ЗО, та розслідуваних органами досудового розслідування – з 2 702 до 9 307, тобто у 3,4 рази. Коефіцієнт злочинності у складі ОГ та ЗО на 100 тис. населення України збільшився за цей період з 5,2 до 18,7, тобто у 3,6 рази. Це пояснюється активізацією роботи спецслужб та набуття відповідного професіоналізму.

Другий період (2000–2006 рр.) характеризується зниженням зазначених показників. Так, наприклад, кількість виявлених ОГ та ЗО зменшилася, у порівнянні з 1999 р., з 1166 до 466 у 2006 р., тобто на 700, що становить 60 %. В подальшому відслідковується зниження виявлених ОГ і ЗО з 2006 р. впродовж до 2019 р.

Слід зазначити, що з 2003 р. у статистичній звітності окремо виділяються дані щодо виявлених ЗО (злочинних організацій), кількість яких становила: у 2003 р. – 23, у 2004 р. – 34, у 2005 р. – 21, у 2006 р. – 7. Отже, протягом останніх чотирьох років 4 % усіх виявлених організованих злочинних угруповань були визначені як ЗО.

Для виявлення тенденцій розвитку організованої злочинності важливе значення мають і такі показники, як чисельність ОГ та ЗО за досліджуваний період та тривалість їх злочинної діяльності.

Упродовж 1994–2006 років в Україні більше половини ОГ та ЗО склалися з двох-трьох осіб. Кількість таких груп протягом 1995-1999 рр. збільшилася з 495 до 612 (+ 23,6 %). А з 1999 року щороку відбувалося їх істотне зменшення і уже в 2005 р. було зареєстровано лише 280 таких угруповань, що на 54,2 % менше рівня 1999 р. При цьому частка таких угруповань у загальній кількості ОГ та ЗО за цей період зменшилася з 58,8 % у 1994 р. до 49,4 % у 2005 р.

На початку зазначеного періоду майже половину від загальної кількості таких угруповань становили ОГ, до складу яких входило дві особи. З 1999 року їх чисельність постійно зменшувалася і у 2002 р. становила 49 чол.

Кількість ОГ та ЗО, до складу яких входило від чотирьох до десяти осіб, протягом 1995–1999 рр. збільшилася з 332 до 525, або більш ніж у 1,5 рази. Подальші роки чисельність таких угру-

повань переважно зменшувалася і у 2005 р. їх було зареєстровано лише 257, що становило 45,3 % від усіх виявлених ОГ та ЗО.

Найрідше у цей період виявляли ОГ та ЗО, до яких входило більше десяти осіб. Їх кількість коливалася в межах двох-трьох десятків, а частка в загальній кількості виявлених ОГ та ЗО становила в середньому за досліджуваний період 2,8 %. Слід зазначити, що кількість найбільш великих ОГ та ЗО за останні п'ять років помітно зменшилася. Це свідчить про наявність тенденції зменшення кількості ОГ та ЗО усіх видів, яка особливо чітко виявилась у 2003 та 2005 та 2006 рр.

До складу виявлених ЗО входило від чотирьох до десяти членів (2003 р. – 17, у 2004 р. – 26, у 2005 р. – 16, у 2006 р. – 7). За ці чотири роки було також виявлено 11 ЗО, які нараховували більше десяти учасників, та 8, до складу яких входило три особи.

Між кількістю учасників ОГ та ЗО і кількістю вчинених ними злочинів спостерігається певна залежність: чим чисельніші ОГ та ЗО, тим більша кількість виявлених ними злочинів і більш високим є рівень їх суспільної небезпеки.

За тривалістю існування усі ОГ та ЗО усі ОГ та ЗО можна поділити на такі, що проіснували: а) до одного року; б) до двох років; в) від трьох до шести років; г) понад шість років.

Так, упродовж 1994–2005 років у середньому 71,6 % усіх виявлених ОГ та ЗО проіснували до одного року. За 1995–1999 рр. кількість ОГ та ЗО цієї категорії збільшилася з 650 до 783 (+ 20,6 %), а в подальші роки їх кількість зменшувалася і становила у 2005 р. 394.

Групи, що функціонували протягом двох років, становили в середньому за період, що розглядається, 22,0 %. Їх динаміка за ці роки була аналогічною динаміці злочинних угруповань, які проіснували до одного року. Якщо у 1994 році було зареєстровано 175 таких угруповань, у 1998 р. – 311, то у 2005 р. – лише 102.

Кількість ОГ та ЗО, що проіснували від трьох до шести років, була продовж зазначеного періоду незначною і становила щорічно в середньому близько 50, тобто 6,1 % від усіх виявлених ОГ та ЗО. Щороку виявлялися одиничні ОГ та ЗО, які діяли більше шести років. Протягом 1994–2005 рр. було виявлено 22 такі злочинні угруповання. Водночас більшість із них встановлена після 2000 р. [61, с. 18–19].